

QUAN LES DONES ES SENTEN CREIENTS I FEMINISTES

Dolores Aleixandre – Magdalena Fontanals
Grup de reflexió de dones de la GOAC de Barcelona

I. Alguns temes a l'entorn del feminisme

II. Les claus alliberadores de la Bíblia

III. Teologia feminista, teologia des de la dona

El **grup de reflexió** de dones de l'GOAC el van formar: Asun Aloy, Angels Cantos, Manoli Delgado, Pilar Espuña, Lola Fumanal, Isabel García, Llum Mascaray, Marga Pugès, Mercedes Sánchez..

Magdalena Fontanals, rscj., és la coordinadora dels actes públics de Cristianisme i Justícia.

Dolores Aleixandre, rscj., és professora de Sgda. Escriptura a la Fac. de Teologia de la Univ. de Comillas.

Un grup de dones de barris de Barcelona que pertanyen a la GOAC van estar un temps treballant, en un seminari intern, sobre fe i feminisme. A partir de les seves reflexions vàrem coorganitzar un simposi del qual elles van ser les ponents i en el qual vàrem participar uns quants membres de l'equip *Cristianisme i Justícia* i altres persones interessades en el tema. A la jornada de treball es van fer present les tensions d'un debat no gens fàcil i no tancat ni a la nostra societat ni a la nostra Església.

Per l'interès del tema, vàrem decidir de publicar aquest Quadern en el qual es recullen, com indicaré a continuació, les aportacions més importants d'aquell seminari i del simposi subsegüent. La inquietud que va moure a les organitzadores del seminari intern era ser creients i feministes. D'aquí el nom que donem a aquest Quadern on es defineixen molt encertadament les seves preocupacions: *Quan les dones se senten creients i feministes*. El seu contingut es divideix en tres parts.

La primera i tercera recullen de manera molt resumida part de les aportacions d'aquell seminari, alhora que també recull els suggeriments i matisacions dels assistents. *Magdalena Fontanals* ha fet el gran esforç de sintetitzar una gran quantitat de materials, no sempre homogenis (ni molt menys unívocs), en un redactat clar i pedagògic.

La segona part (a les ponències del simposi) es titulava: *Les dones rellegeixen la Bíblia*. Entre els assistents hi havia *Dolores Aleixandre* que va aportar en aquell moment la seva sensibilitat de dona dedicada a la teologia bíblica. Per això, quan va publicar a *Razón y Fe* algunes de les aportacions, li vàrem demanar que ens deixés aquell article per sumar-lo a aquest Quadern.

Les preguntes obertes, que com a qüestionari de treball, es troben inserides en aquest Quadern, estan formulades per l'equip de la GOAC. El redactat actual de tot el Quadern ha estat revisat per elles malgrat que no respongui exactament a les seves ponències, perquè recull també part de les diverses aportacions dels reunits.

Ignasi Salvat i Ferrer, sj.
President de Cristianisme i Justícia
(Fundació L. Espinal)

I. ALGUNS TEMES A L'ENTORN DEL FEMINISME

(El primer i tercer capítols d'aquest Quadern recullen, en bona part, tant les ponències que presentà el grup de la GOAC al debat de què parlem a la introducció, com algunes de les intervencions dels assistents.)

1. CONSTANT HISTORICA ON RECOLZA L'OPRESSIO DE LA DONA: EL PATRIARCAT

Sistema patriarcal és aquell que atorga a l'home el privilegi i el paper de dominador en la societat. El Patriarcat arrela en les primeres etapes de la història de la humanitat, es normativitza ja des d'antic travessant èpoques, cultures i classes socials i, en totes elles, incrusta els seus continguts de dominació masculina i és acceptat com a natural i normatiu per homes i dones.

Es vol justificar la diferència de poder, educació i treball entre homes i dones per criteris d'ordre biològic. En realitat, aquesta diferència correspon majoritàriament a interessos socials, culturals i econòmics. *Actualment*, el patriarcat es manifesta en quatre àmbits: familiar, econòmic, laboral i social.

1. *A la família*, les relacions es basen en la jerarquia. La dona està supeditada al marit i els fills als pares.

Les funcions que s'assignen a la dona són: la maternitat, la cura i l'educació dels fills, l'atenció al marit, les feines de casa i la creació d'unes condicions que afavoreixin l'equilibri afectiu a la família i la transmissió de la ideologia del sistema. Tot i que sigui cert que amb la seva incorporació progressiva a la feina fora de casa, aquesta situació, en certa mesura, ha evolucionat, l'atenció a la família continua essent amb freqüència responsabilitat exclusiva de les dones, fet que comporta per a moltes d'elles una doble jornada laboral.

2. *En l'àmbit econòmic-laboral* s'han produït canvis importants en la forma de producció, que incorporen les relacions patriarcal a la nova manera d'organitzar la societat. L'aparició de la indústria trenca la unitat familiar com a nucli de producció en els gremis. La família perd la seva projecció social i apareix la separació entre: a) *vida pública* (cultura, política, producció) que s'assigna a l'home i té un caràcter participatiu; b) *vida privada* (relacions familiars, maternitat, atenció a la mà d'obra) que se l'assigna a la dona, esposa, mare, mestressa de casa, i té un caràcter íntim.

3. *En el món del treball*, un treball tants cops alienat i opressor, hi trobem:

a) *la divisió entre treballs exclusivament masculins i femenins*, basat en un fals paternalisme o en rols-estereotips. L'activitat de la dona es centra principalment en treballs relacionats amb el seu paper a la família: infermeres, secretàries, mestres...

b) *la dificultat en accedir al treball remunerat* pel fet de mantenir la dependència familiar: per aquesta pressió la dona abandona el treball més fàcilment que l'home, i

el seu treball es considera com un suplement al del marit. L'atur de la dona s'amaga amb més facilitat i actualment hi ha qui pensa que, en una situació de crisi, les dones no tenen dret a un lloc de treball.

c) la desaparició de sectors ocupats fonamentalment per dones, com el tèxtil i el calçat. Això obliga a dedicar-se al servei domèstic o a l'economia submergida, amb sous de misèria i sense horaris ni drets laborals.

d) *la doble jornada que resulta per a la dona* que realitza una feina fora de casa i a més s'ha de fer càrrec de les obligacions familiars.

4. *En la societat*, el sistema sustenta la situació de subordinació i d'opressió de la dona, la qual cosa apareix com a natural. Hi ha una exaltació dels anomenats valors masculins (agressivitat, competitivitat, violència) i, al mateix temps, es minusvaloren els femenins (paciència, amor, abnegació, passivitat), considerats, quasi com exclusius de la dona. En les relacions conjugals, es dona una subordinació injusta a la sexualitat del marit que imposa les seves exigències i ritmes.

Els mitjans de comunicació són vehicles d'aquesta ideologia. Sublimen certs pseudovalors masculins unilateralment (especialment, violència i agressivitat) i sembla que redueixin el paper de la dona a admirar i a rendir-se a aquests pseudovalors. Ben sovint ens trobem davant llenguatges masclistes, els quals van configurant, inconscientment, la mentalitat del telespectador, del lector o de l'oient. Valgui d'exemple el locutor de ràdio que introdueix una cançó tot parlant d'una "joventut que ho vol tot, *bocates*, begudes, diners i dones", o tants anuncis de la televisió que podríem citar. L'escola, en general, és un mitjà que transmet valors que no qüestionen el sistema patriarcal. La llei, finalment, accentua les discriminacions entre homes i dones. S'ha progressat una mica en l'àmbit legal i la Constitució reconeix la igualtat de sexes. Però el reconeixement d'aquesta igualtat legal no significa que de fet existeixi la igualtat real.

L'Església no s'ha alliberat tampoc, al llarg dels segles, d'aquesta mentalitat androcèntrica. Si bé reconeix la igualtat essencial entre homes i dones, a la pràctica, deixa les dones en una clara situació de subordinació i inferioritat. El funcionament de les estructures eclesiàstiques evidencia l'arrelament que ha tingut el sistema patriarcal. En aquest tema, una lectura esbiaixada de la tradició i del magisteri imposen la seva autoritat sobre l'Escriptura i els signes dels temps.

2. ORIGEN DEL FEMINISME ACTUAL

No es pot parlar estrictament d'un inici del feminisme o de la reacció de les dones enfront de la situació d'injustícia que pateixen pel sol fet de ser dones. *Sempre hi ha hagut dones que s'han rebel·lat davant l'opressió a què han estat sotmeses*. Però, per recollir aquestes veus, han estat necessàries unes condicions socio-polítiques adequades.

A l'ambient dels socialistes utòpics, *a finals del XVIII i bon tros del XIX*, durant la revolució industrial, es gesta una tradició que qüestionarà la injustícia del sistema capitalista i revitalitzarà la idea de la igualtat entre les persones. Es posa de relleu que a l'opressió de classe s'afegeix una altra opressió específica de les dones, pel fet de ser-ho.

Durant el segle XIX, es desenvolupa un moviment feminista actiu que, segons els països, té més o menys força. Coincideixen les reivindicacions feministes de les dones treballadores que demanen la igualtat de salari, lleis que limitin la sobre-explotació, guarderies infantils... etc., i les de les dones del liberalisme burgès que volen tenir els mateixos drets que els seus marits. Les unes i les altres es reuneixen per reclamar drets polítics com els d'associació, sufragi universal, lleis igualitàries en el matrimoni, accés a professions, etc. El socialisme marxista fa en aquells moments una denúncia compromesa de les diferències entre els sexes i reivindica per a la dona la igualtat en el treball.

Ens interessa sobretot el feminisme modern que apareix en *el segle XX*, a finals de la dècada dels seixanta. Aquest moviment es caracteritza per una comprensió més global de l'opressió de la dona i per tenir un nivell de consciència més elevat i lúcid, un cop superada l'aspiració a la igualtat jurídica. Posa de manifest l'exigència d'una igualtat basada en una millor comprensió de les causes de l'opressió. Hi ha una necessitat de comunicar, aclarir i aprofundir teories, lluites i esperances.

A partir del maig del 68, any de la revolució dels estudiants centre-europeus, sorgeix amb molta força un grup de dones que envia escrits, es reuneix i realitza experiències per buscar un lloc a la societat i a la història. Aquestes dones són conscients de la contradicció que existeix als països rics entre la igualtat d'oportunitats i la igualtat de drets.

A *l'Estat espanyol*, el moviment feminista ha tingut un desenvolupament precari fins ara. La República va reconèixer importants drets polítics i civils a les dones, però durant els anys del franquisme es tornen a imposar els trets patriarcals més tradicionals i es desqualifica i es ridiculitza el feminisme. Quan el franquisme comença a trontollar, sorgeix un nou impuls en la lluita social. Però no és fins el 1975 que es comença a parlar de moviment feminista, quan a Madrid es celebren les primeres Jornades per a l'Alliberament de la Dona, on participen grups que s'han anat formant en els anys seixanta i que constitueixen l'embrió del moviment feminista que avui coneixem.

Les Jornades de Madrid i Barcelona de 1977 afermen aquests plantejaments. Durant els últims anys s'han anat creant organitzacions a diferents llocs. El moviment feminista de l'Estat espanyol és majoritàriament militant i radical. Una mostra d'això és la varietat dels temes que aborda: treball remunerat, economia submergida, avortament, política educativa, legislació, anti-militarisme, agressions i violacions. Agressions i violacions fou el tema de les últimes Jornades, que les condemnaren amb energia.

També hi ha altres enfocs, com els que consideren que cal que les dones s'agrupin en un partit únic, pel fet que constitueixen una classe social oprimida que ha d'enfrontar-se a la classe social explotadora: la dels homes. No creuen en la militància de la dona en els partits existents.

Des de l'Estat, s'intenta donar una resposta a aquesta pressió social mitjançant *l'Instituto de la Mujer* que depèn del Ministeri de Cultura i disposa de molts mitjans econòmics.

3. LA LLUITA FEMINISTA AVUI

En el *context de Catalunya*, aquesta lluita ha comportat tant una praxi o acció concreta com una experiència col·lectiva d'alliberament.

Una acció concreta

En el moviment feminista hi ha una gran varietat de comissions de treball, de grups de dones, la finalitat de les quals és lluitar contra les diverses agressions i opressions. Pels seus objectius, les podem agrupar en col·lectius de tres menes:

a) Vocalies de dones a barris i zones rurals. La seva composició és molt diversa: estudiants, professionals, treballadores, joves, mestresses de casa... El seu objectiu és arribar a totes les dones del barri o de la zona, solidaritzant-se amb elles en llurs lluites o sensibilitzant-les per crear un canvi d'actituds que les permeti d'incorporar-se a aquesta lluita. Es fa de maneres molt diferents: des de potenciar la seva alfabetització fins a informar-les i concienciar-les perquè a la família i a la societat actuïn amb independència i autonomia.

També lluiten al carrer amb campanyes per tal de donar a conèixer uns fets, denunciar-ne uns altres, aconseguir canvis a les lleis, demanar serveis (guarderies, centres de planificació, llars per a dones maltractades) que facin més suportable la vida de moltes dones. Finalment, en els sindicats, les secretaries de la dona actuen perquè siguin abolides les discriminacions per motius de sexe en el món del treball. Sovint passa que les dones amb baixa qualificació queden fora de la legalitat en desplaçar-se a sectors de treball clandestí i, per manca d'organització, es veuen privades de veu per defensar els seus drets.

b) Dones anti-militaristes: Aquest grup intenta influir en la desmilitarització de la societat. Les dones, com a col·lectiu, han començat a reaccionar contra la proposta de "pau" dels sistemes opressors, que diuen "defensar-nos" al preu de destruir-nos; o que augmenten els pressupostos militars en detriment dels socials. ¿Quants llocs de treball, llars per a dones maltractades, centres de planificació, escoles per a dones adultes, podrien crear-se amb els recursos que es destinen a la guerra?

Per aquest motiu, s'han fet accions contra la possible instal·lació d'una escola militar femenina, contra el servei militar i per defensar el dret a l'objecció de consciència. També hi ha grups de solidaritat internacional; valgui'n com a exemple els grups de solidaritat amb Sud-àfrica, Sahara, Palestina, Nicaragua...

c) Dones que treballen en el col·lectiu Dona i Presó, que mantenen relació amb les preses per informar-les dels seus drets com a dones en la situació en què es troben. Aquest grup va sorgir arran de la detenció de quatre dones que es manifestaven en una concentració de caràcter reivindicatiu. La seva estada a la presó de Wad Ras i les enquestes realitzades a les preses han donat a conèixer les deficientes condicions en què viuen. Parlar de reinserció social en aquest moment, és gairebé una utopia.

Aquesta varietat organitzativa dóna una idea molt diferent de les reivindicacions feministes. Reivindicacions ben distintes de les que transmeten els mitjans de comunicació els quals mostren gairebé exclusivament manifestacions de dones demanant el divorci o l'avortament. Conscientment, no hem citat certes reivindicacions del feminisme perquè són les que s'han extrapolat. Es cert que l'acceptació de les instàncies feministes s'ha de fer de manera crítica i selectiva. Però també ho és que aquesta manipulació dels *mass media* oculta a l'opinió pública les autèntiques reivindicacions: el dret a la igualtat dins de la família, en el treball, en la

participació social i política, enfront de la llei; el reconeixement de la capacitat de la dona en tots els nivells; la fi de la utilització d'una doble moral que es manifesta en molts comportaments de la vida diària i que porta a moltes dones a situacions límit d'opressió i de manca de reconeixement de la seva dignitat com a persones.

Una experiència col·lectiva d'alliberament

La presència, com a cristianes, de dones creients ens els col·lectius que hem citat, ha resultat una experiència ben positiva. Llurs companyes de lluita han reconegut en aquesta presència un element de rescat de la fe en Jesús i de la força alliberadora de l'Evangeli. I les dones crients han experimentat un creixement en fe, en dignitat i llibertat. Han afermat les pròpies conviccions, tot transcendent nivells més reivindicatius cap a d'altres més vitals i personals. Des de la fe cristiana, es pot rebre una revalorització com a dones, persones i filles de Déu. I se sent la necessitat de crear espais de reflexió teològica i de lectura creient de l'experiència feminista. La trobada amb altres dones d'Església fa constatar la *necessitat d'una teologia feminista*, teologia que es constitueix i afirma en una confrontació crítica amb les instàncies del feminisme modern.

II. LES CLAUS ALLIBERADORES DE LA BIBLIA

(Aquest capítol, escrit per **Dolores Aleixandre**, aparegué anteriorment a la revista *Razón y Fe*, 224 (1991), pàg. 136-145.)

A l'antic Egipte, hi havia el costum de posar aliments a les tombes dels faraons perquè no els manquessin en el més enllà. A un arqueòleg se li va ocórrer plantar un gra de blat que havia trobat a l'interior d'una piràmide descoberta feia poc i el gra de blat va germinar. La força d'aquella llavor havia travessat la muralla dels segles i havia vençut les lleis de la caducitat.

Els creients en Jesús ens atrevim a afirmar que aquesta llavor, que és el seu Evangeli, continua tenint un impuls capaç de vitalitzar la nostra realitat d'avui.

Per parlar de "Bíblia i alliberament de la dona" ens hem de fixar en la referència fonamental: quin va ser el comportament de Jesús amb les dones i què es deriva de les seves actituds que ens pugui ajudar a l'hora present. Com que reconèixer cada un d'aquests encontres desborda les possibilitats d'aquest treball, només ens apropiarem a *sis figures femenines*, cinc del Nou Testament i una de l'Antic:

- Maria de Natzaret
- La dona encorbada que Jesús va redreçar
- Maria de Betània
- La samaritana
- Maria Magdalena
- Sara d'Ur, la dona d'Abraham.

Les actituds de Jesús i la manera de relacionar-se amb elles, van tenir i continuen tenint ara un poder de transformació que encara no hem acabat de descobrir.

Apropem-nos a la figura d'aquestes sis dones endutes per l'aire de llibertat i de vida de la presència de Jesús i tractem de trobar, a través de les claus simbòliques que té cada relat, el germen de novetat transformadora que guarda per a nosaltres.

1. MARIA DE NATZARET

En referir-nos a Maria, la Mare de Jesús, ens fixarem només en un aspecte de l'acció alliberadora de Jesús sobre ella, aspecte de què es parla molt poques vegades: El de l'alliberament dels mites, dels grans símbols i de les paraules sublimes. Seria molt llarg d'explicar aquí la manipulació que tant sovint es fa del tema feminitat/maternitat i com s'utilitza per confinar les dones sota l'apariència d'exaltació.

Quan una dona d'entre la gent va dir a Jesús: "Sortoses les entranyes que us van dur i els pits que vau mamar", Jesús va corregir: "Més aviat sortosos els qui escolten la Paraula de Déu i la guarden" (Lc 11,27-28). Beneïda aquesta correcció que treu Maria i a totes les dones de l'àmbit de la naturalesa i de la "funció" per passar-la al de la *persona*, és a dir, a la seva veritable dignitat que no li ve a la dona de la seva capacitat d'engendrar i parir, sinó de la seva responsabilitat per donar una resposta lliure.

La paraula que, segons l'Evangeli, es va dirigir a Maria, no li va ser imposada (Lc 1, 26-38). Va deixar un lloc a la seva reflexió, a la seva opció lliure i l'actitud de "receptivitat activa" amb què Maria l'acull es qualificada per Lluc amb el verb *dialogizeto*, terme del qual es deriven "diàleg" i "dialèctica". Maria es converteix en la Mare de Jesús per un consentiment lliure i deliberat, d'aquí la seva veritable grandesa. Després a Maria ens l'han arrabassat cap a una regió etèria i distant, poblada de majúscules, de superlatius i d'angelets incorporis, com els que trobem al peu de les estatuës.

Amb les dones en general, també s'ha produït un fenomen similar que consisteix a parlar de *la dona* amb majúscules d'exaltació i en un to de lirisme poètic, que no és més que un altre dels estereotips que les confinen en els àmbits que resulten més còmodes per als homes. Perquè aquestes admiracions buides amaguen el parany de convertir les *diferències* en *desigualtats* i allunyen d'allò que és veritablement humà: el respecte mutu, la col.laboració, el diàleg, el do i l'acolliment. I de l'autèntic cristià que no és un "model d'escalafó", sinó un projecte fratern de germans i germanes, companys igualitaris en un recorregut de fe en el que ens hem d'ajudar a caminar els uns i les altres.

Aquesta crida a l'alliberament dels mites també inclourà un altre mite perillós: el del *feminisme messiànic*. Aquestes són algunes de les seves expressions "arribarà l'hora de la dona" (res ho garanteix amb seguretat), "l'Església governada per dones deixaria de ser autoritària" (però podem tenir anti-cossos amagats d'autoritarisme), "hem estat sempre oprimides" (però hem afavorit moltes vegades la prepotència masculina amb el nostre servilisme i submissió quotidians...). Si no reconeixem això, correm el risc de caure en les mateixes pseudo-seguretats i suficiències que pretenem evitar.

2. LA DONA ENCORBADA

La segona dona de l'Evangeli que ens ofereix una clau simbòlica de l'alliberament és aquella que Jesús curà un dissabte a la sinagoga: "Hi havia una dona que tenia un esperit de malaltia feia divuit anys, i anava tota encorbada sense poder redreçar-se gens. En veure-la Jesús, la va cridar i li digué: «Dona, quedés lliure de la teva malaltia». Li va imposar les mans, i ella a l'instant es redreçà, i glorificava Déu" (Lc 13, 10-17).

L'esquena encorbada d'aquella dona és la imatge de totes les càrregues, de totes les opressions, de totes les humiliacions i submissións en què viuen moltes dones en el món. Aquest és el símbol de la impossibilitat de poder mirar cara a cara els altres, de dirigir-se a ells com a un igual, d'establir una relació de reciprocitat. Per això, el gest de Jesús i les seves paraules van ressonar amb una força insòlita d'alliberament i de restabliment de dignitat per a aquella dona i per a moltes altres.

Obeir aquesta paraula i redreçar-se és adoptar aquesta postura que és el símbol de la dignitat

humana davant de la d'estar encorbat que expressa la humiliació o la submissió i que pot ser també el símbol de moltes situacions que viu la dona. Milions de dones en el món viuen en situacions desesperades i en els països més pobres, on la gent viu en la ignorància i en la misèria i treballen fins a l'extenuació, elles són les més pobres, les més ignorants, les més esgotades pel treball. Són les dones les que produeixen aproximadament la meitat dels recursos alimentaris del planeta, però molt poques vegades són les que posseeixen les terres; representen un terç de la mà d'obra en el món, però es concentren en les professions més baixes i estan més exposades a l'atur que els homes.

El gest de Jesús de redreçar aquella dona continua essent una crida a les dones a sortir de les situacions de subordinació, de passivitat i d'irrellevància, a trencar el mite de la "condició específicament femenina" que les confina a l'àmbit de la naturalesa, del destí i de la culpa.

Posar-se dret significa que les dones siguin capaces de treure's de sobre rols, funcions i repartiments injustos i de llançar ben lluny aquestes càrregues que les mantenen encorbades i incapaces de mirar de cara. Significa tenir el valor d'afirmar-se i sostenir-se les unes a les altres i a tots aquells que també es troben en situacions de rebaixament i d'exclusió.

3. MARIA DE BETANIA

L'Evangeli de Lluc ens parla de dues germanes que varen acollir Jesús a casa seva: Marta traguina i Maria, asseguda als seus peus, escoltava la seva paraula. Marta retreu a Jesús que li ho permeti i el seu escàndol no ens revela només el seu malestar per sentir-se sola fent la feina (Lc 10, 38-41).

El retret va dirigit en primer lloc a Jesús i veladament amaga la sorpresa en veure que el Mestre actua en contra dels costums establerts. "No t'asseguis amb les dones", recomenava severament l'Eclesiàstic (42,12). Maria també contravenia la tradició jueva: la postura de deixeble no era la pròpia de les dones perquè un rabí mai les acceptava en el seu seguici. Però Jesús pren partit per Maria i, una vegada més, tots els murs que tancaven la dona darrera de les gelosies de l'exclusió, la inferioritat i el silenci, s'enderroquen.

La dona pot escapar, com un ocell, lliure de les xarxes que l'atrapen irremissiblement en el treball domèstic. I escapar també de tots els estereotips i vells models de relació entre homes i dones com el de les famoses "característiques femenines i masculines" apreses des de la infantesa. Aquesta expressió "per naturalesa són..." les defineix a elles com a imprevisibles, xerraires, il·lògiques, dèbils, i les confina a l'àmbit de la casa; i els descriu a ells com a lúcids, reflexius, capaços de manar i de ser responsables, dotats per a l'especulació, la invenció, l'aventura i la conquesta.

La llibertat de Jesús per anar més enllà de tots aquests rols ens invita a sospitar que hi ha quelcom de poc clar, net o exacte en això que atribuïm a la naturalesa, i que hi ha molt més de costum que d'altra cosa. Fa adonar-nos que la nostra manera concreta de ser dones i homes està modelada per les influències de la cultura, de la família i de la societat. Ens fa descobrir que és radicalment anti-evangèlic que a l'Església es reparteixin les feines anomenant "responsabilitat sobre les estructures" a allò que fan els homes i "encàrrec de la infraestructura" a allò que fan les dones. I ens empeny a lluitar perquè, en una Església on sembla que només existeix una manera d'organitzar, de pensar, de parlar, de decidir i d'actuar (la manera que correspon a la meitat masculina de la població), es faci present *una altra*

perspectiva, *una altra* manera de ser i d'estar, de sentir i intuir, d'articular pensament i de crear llenguatge.

De Maria de Betània, aprenem a tenir valor d'apartar-nos d'alguns costums que s'han fet normatius a la societat i a l'Església, tot i saber que, quan queda contravinguda una norma, ve la sorpresa, la defensa del que sempre s'ha fet, l'acusació d'anar contra l'establert.

És important tenir una comprensió empàtica de la dificultat que tenen molts homes, i més a l'Església, d'acceptar els qüestionaments, els canvis, els nous comportaments, la ruptura dels modes de relació que els foren inculcats des de petits. Tot això s'ha de tenir present per actuar amb paciència i prudència, però sense haver de renunciar per aquest motiu a una crítica tenaç i perseverant de tot allò que falseja les relacions i deforma les mentalitats. Perquè no són els costums ni les tradicions, sinó la veritat el que ens fa lliures.

4. LA SAMARITANA

Segons l'Evangeli de Joan, quan els deixebles van veure Jesús parlant amb una dona es van quedar sorpresos (Jn 4,27). Segurament no només perquè el Mestre li estigués dirigint la paraula, sinó també perquè ella participava de la conversa, dialogava, preguntava i responia. Aquesta conducta era impensable a la societat jueva on la dona no tenia paraula digna de crèdit i estava equiparada als membres més marginats de l'època: pagans, ignorants, nens i esclaus. Jesús trenca amb aquestes situacions i estableix un diàleg amb tots, sense distinció de sexes.

Malgrat tot, al llarg dels segles, s'ha anat produint una apropiació de la paraula per part de la meitat masculina de l'Església, mentre que es decidia que el que era propi de les dones era el silenci, la callada passivitat, l'eco obedient d'una paraula que sempre era pronunciada per altres. Però el record subversiu de Jesús, ens invita novament a retrobar una reciprocitat dialogal en una Església on ningú consideri la paraula com a propietat privada, sinó com un pa que circula lliurement en una reunió de germans.

Per això, ningú pot dictar imperativament des de fora el que convé o no convé a les dones, encara que segurament fossin més còmodes i tranquils (per a alguns, és clar) els temps del manament/execució, de la veu/silenci, de la imposició/submissió. I s'ha de subratllar que no es tracta de reivindicacions ni de lluites pel poder: es tracta senzillament d'escoltar aquesta Paraula que ens crida cap a la inclusió, cap a una veritable comunitat que visqui autènticament la seva catolicitat d'estar composta per dones i homes que s'han decidit a viure una relació dialèctica de comunió i alteritat, d'acolliment i superació de diferències.

En la dona hi ha possibilitats inèdites d'expressivitat, de plasticitat, d'aixecar ponts i captar matisos, d'escoltar el llenguatge del cos i de les emocions, de fer assequibles els conceptes més difícils, de comunicar sense imposar, de fer servir la persuasió en lloc dels imperatius. A la paraula de la dona, no li és fàcil obrir-se camí. Històricament la nostra tradició ha estat interpretada, articulada, celebrada pels homes i, per tant, expressa la masculinitat com el que realment existeix, el dominant, el *normal*. Per això, tantes vegades es sent dir en donar una opinió sobre la manera de pensar, de treballar o d'expressar-se de les dones: "què estrany", o "què complicat", o "què simplista" i aquestes apreciacions reflecteixen una convicció no culpable, per descomptat, sinó assumida des de sempre, de posseir el "patró-tipus" de la

realitat i el que no coincideix amb ella, per excés o per defecte, pot ser objecte del judici equilibrat de qui posseeix l'*objectivitat*.

Ja sabem que és difícil acceptar la irrupció d'aquesta nova paraula que ha romàs durant tants segles com una Atlàntida submergida; però estem començant una etapa on la "tasca de suplència", d'expressar uns el que senten les altres, ha deixat de tenir justificació. "Quan jo era petita, parlava com una nena petita, en fer-me dona, vaig deixar les coses de nena", podria dir cada dona com Pau a 1Cor 13,10-11.

5. MARIA MAGDALENA

A l'Evangeli de Joan, Maria Magdalena plora sobre el sepulcre (Jn 20,11-18), està com tancada en el seu desig de recuperar un cadàver i incapacitada per reconèixer Jesús. És "fora" i en el "dins" només hi ha una tomba. Fins i tot el seu nom ha estat anul·lat ja que els seus interlocutors l'anomenen "dona". Sembla que l'espai i el temps hagin desaparegut juntament amb els seus senyals d'identitat.

A aquesta actitud de mort que engendra llàgrimes i immobilitat, li succeeix un diàleg on la dona retroba el seu nom: *Maria*, i el desconegut que li parla, un títol: *Mestre*. El temps ja ha estat restablert, ja que el passat permet reconèixer a l'altre. Ja no està sepultada al sepulcre, que en grec té la mateixa arrel que "recordar". L'espai també és recuperat: abans una horitzontalitat estèril s'havia apoderat dels éssers, subratllada per la postura dels àngels a la capçalera i als peus, Jesús anuncia el dinamisme de la resurrecció: "pujo al meu Pare". I el Senyor del temps i de l'espai envia a Maria a la comunitat i li encarrega una missió "Vés als meus germans...". Obre davant d'ella el futur i les relacions retrobades. Maria Magdalena a qui se li ha tornat el nom en plenitud, es posa de camí per realitzar la seva missió d'anunciar la Bona Nova. I en proclamar allò que se li ha confiat, integra a la seva existència l'encontre amb el Ressuscitat: "he vist el Senyor i m'ha dit això".

Entrem així en el terreny de les responsabilitats de la dona que no es redueixen a un àmbit privat. Les qüestions que concerneixen avui a les dones s'inscriuen en un context mundial, en la lluita pel futur i per la construcció d'un món nou en el que la qualitat humana de la comunitat és el prioritari. Maria Magdalena les invita a obrir nous camins. Perquè homes i dones tenen molt a fer més enllà d'ells mateixos i necessiten posar en primer lloc els projectes i les accions a favor d'un món més just, si volen sanear i alliberar la seva relació.

Les perspectives del moviment feminista estan canviant. Ja no es tracta tant de ser iguals que els homes com de saber què s'ha de canviar en les estructures polítiques, econòmiques i socials per permetre a dones i homes participar, des d'una situació d'igualtat, en l'edificació d'un ordre mundial. I més que "parlar sobre la dona" és més fecund promoure espais de trobada i coneixement mutu en els que es pugui reflexionar serenament, teixir solidaritats, projectar i emprendre junts petites accions.

En aquests món malencertat en què vivim i en el que estem fent perillar la mateixa terra i la supervivència humana sobre ella, és hora que les dones facin valdre en el domini públic i en les relacions internacionals el que coneixen i cultiven des de sempre en l'àmbit privat. Les seves capacitats de com-passió, de cura i protecció de la vida, han de fer-les presents avui en temes com el de la pau, la distribució de recursos, l'ecologia...

El Consell Ecumènic de les Esglésies ens proposa els següents objectius per al decenni 1988-1998:

- a) La plena participació de les dones a la vida de l'Església i de la comunitat.
- b) El compromís de les dones per la justícia, la pau i la salvaguarda de la creació.
- c) La participació de les dones a la teologia i a la comunicació espiritual.

Però a l'hora de recórrer aquests nous camins que s'obren avui davant d'elles (el d'una presència més gran a la societat i a l'Església, el d'una teologia i una espiritualitat on intervingui també la seva experiència...), el que importa no és llançar-se ben de pressa sinó aprendre a caminar de la mà de la Saviesa, configurades des de dins per ella.

La Saviesa apareix a la Bíblia com una espècie de doble de Déu per on entra en contacte amb les seves criatures, i és descrita amb imatges femenines: és una presència creadora i recreadora de la vida, companya i guia del poble en el seu pelegrinar per la història. Alguns fruits resultants de dur-la per companya serien:

- Cultivar la manera relacional de conèixer, valorant l'experiència per sobre d'allò que és purament conceptual.
- Interessar-se per tot allò que és humà, no allunyar-se del concret.
- Tenir una ferma voluntat inclusiva, tractant-se com a amics i desterrant la imatge de l'"enemic".
- Cultivar un tarannà d'autocrítica que allunyi de les suficiències i rivalitats que s'han vist cometre a d'altres.
- Saber combinar la prudència i l'audàcia, sense separar l'esperança de l'astúcia ni la radicalitat de la flexibilitat.

Perquè el fruit de la Saviesa és saber que val més guanyar terreny lentament que esgotar-se a discutir temes teòrics o de competència. Més val l'esforç seriós d'una capacitació a llarg termini per fer cada vegada millor el que es fa i empènyer les fronteres per arribar a fer el que encara no es fa. Més val discórrer estratègies de sensibilització cultural i d'educació no sexista i petites plataformes de trobada i intercanvi d'experiències. Més val estar despert per unir forces allà on alguna cosa s'està movent a favor de la dona, que entestar-se a inventar-ho tot de nou. Més val saber esperar l'hora, sense cremar les reserves i sense perdre la frescor.

6. SARA D'UR

I precisament és per això que hem de recordar a una última dona, Sara d'Ur, la dona d'Abraham, que en un vell relat de la Bíblia apareix com el primer ésser humà que va riure. I va riure dels àngels, i el nom del seu fill (Isaac en hebreu té relació amb el verb "riure"),

recorda per sempre el bon humor de la seva mare (Gen 21,6).

Les dones, i més dins l'Església, corren el perill de dramatitzar les situacions que viuen i de sentir-se com "desterrades filles d'Eva". I amb això, no aconsegueixen més que lamentacions estèrils que no porten enlloc. També tenen el perill de radicalitzar les seves postures i convertir-se en feministes "avinagrades" que presumeixen de poder passar de l'home, o en professionals tensionades que entren amb agressivitat en el terreny de la competitivitat i de la concurrència per aconseguir el poder. O en dones culpabilitzades per no tenir un treball remunerat, o per l'amor matern, o per tenir massa sensibilitat. El somriure de Sara els recorda una cosa tant important com el sentit de l'humor, un humor que no està renyit amb la clarividència per analitzar situacions insostenibles, ni amb la lluita per aconseguir un canvi.

L'humor de les filles de "Sara la riallera" és, com Isaac, fill de l'espera pacient de qui sap anar més enllà de tota decepció i del somriure que és capaç de no quedar-se en la simple ironia. Aquest humor permet tenir una mirada positiva per descobrir en la vida de moltes dones tot allò que hi ha de qualitat humana: des de les mestresses de casa que arrossegueu el seu carret d'anar a comprar i que duen sobre llurs espatlles el pes de la família i de l'educació dels fills, fins a les que, des del camp de la teologia intenten crear un llenguatge nou que recordi a tothom que "Déu no només té per fills els homes...".

O les dones que treballen des dels 9 o els 11 anys i que no han pogut mai anar a l'escola; que ara, quan en tenen 40 o més, comencen un nou aprenentatge, van a centres de cultura, descobreixen què és tenir amigues, comunicar-se, ser creatives i la quantitat de coses que poden fer amb les seves mans que fins el moment creien que només servien per treure la pols. I que es descobreixen amb una paraula que fins ara no escoltava ningú. Des de les dones que decideixen comprometre's en esferes públiques o les que abandonen el model de "dona bonsai" i s'atreveixen a voler ser "arbre de mostassa" i a tenir fe en elles mateixes; fins els homes de bona voluntat –que també n'hi ha– i que intenten crear un nou tipus de relació amb la dona, trencant així vells costums i vells llenguatges.

Quina alegria dóna trobar homes que han decidit de cultivar aquestes qualitats que per una "venerable tradició" eren només femenines, i s'han posat imaginativament a demostrar que també poden arribar a "l'especialització emocional".

I aquesta mirada positiva i esperançada, més enllà de totes les decepcions i impaciències, és possible mantenir-la quan es té la convicció que *l'Evangeli té raó*, i que té un llevat capaç de fer pujar aquesta massa tan mal treballada de les relacions dominadores d'uns països, d'unes races o d'un sexe sobre d'altres. I això és el que permet lluitar contra tot allò que manté encorbada a la dona, a qualsevol dona, sense oblidar que el secret de tota vida humana és tenir un cor obert i vulnerable. Això és el que permet continuar buscant incansablement que la nostra Església canviï la seva actitud cap a la dona, però, apostant alhora per pertànyer a aquesta Església d'homes i dones on hem de mantenir viva la memòria d'Algú que va romandre en l'amor fins el final. I continuar confiant en què aquesta memòria ens continua arrossegant, més enllà de nosaltres mateixos, a viure una llibertat insòlita.

III. TEOLOGIA FEMINISTA, TEOLOGIA DES DE LA DONA

1. LA DONA A L'ESGLÉSIA

Des dels escrits més tardans del N.T. fins avui, es deixa sentir a l'Església el pes d'una elaboració teològica que no recull l'experiència de fe de les dones, les quals formant part de la comunitat, foren excloses ben aviat de la Paraula i del Ministeri. Les excepcions d'alguna "Doctora de l'Església", com Sta. Teresa, o d'algunes figures insòlites, com Joana d'Arc o Caterina de Siena, no fan minvar la realitat d'aquest fet. La dimensió creient de la dona comporta una situació de subordinació. Subordinació que no trobem a la resta de les estructures civils amb el mateix grau d'imposició o que, si de cas, manté el dret i la possibilitat de protestar en contra.

La impossibilitat de la igualtat, representada més clarament en el ministeri sacerdotal, travessa i justifica teològicament la desigualtat en totes les altres instàncies. I això es fa al mateix temps que es predica i es proclama, també teològicament, la igualtat i dignitat de la persona. Aquesta contradicció fonamental no pot ésser entesa ni justificada fàcilment pels laics ni per les dones que, en diferents graus, es senten silenciades, incòmodes i excloses.

Moltes dones avui a l'Església no desitgen continuar callant, ni esperen que els altres defineixin la seva experiència de vida i de fe, sinó que cerquen definir-se a si mateixes i expressar la seva experiència i expectatives fent ús de la pròpia paraula.

El treball per l'alliberament de la dona es presenta més difícil a l'àmbit eclesial, per moltes raons. En primer lloc, el poc contacte de jerarquies i funcionaris d'Església amb les realitats més atropellades i escandaloses de la societat, és la causa del fet que no es donin a l'Església, en un grau anàleg, les transformacions formals, legals que recorren la societat civil. A més, els marcs formals, l'estructura del govern, el cos i els agents de la teologia apareixen fortament aferrats a posicions arcaïques. Finalment, el caràcter sagrat assignat com a "voluntat de Déu" als homes, fa molt difícil el mer reconeixement de la necessitat de conversió, car són ells mateixos qui han de donar el vist-i-plau als canvis.

Juntament amb aquesta necessitat és esperançador de constatar veus testimonials i profètiques reclamant una "metanoia" i fent veure com n'és d'injusta i absurda aquesta situació, que contradiu d'arrel les expectatives amoroses i alliberadores que emanen de tants testimonis bíblics i, sobretot, del mateix Jesús. Malgrat que existeix aquesta contradicció, un bon nombre d'homes i dones a l'empar del Vaticà II, ha intentat de conquerir la majoria d'edat, i ha fet un esforç de formació teològica i de compromís real en la pastoral de l'Església. Força sacerdots i alguns bisbes participen activament en la tasca de llimar, escurçar, eliminar les distàncies i escisió entre clergues i laics, entre homes i dones, i promouen el projecte d'Església-Poble de Déu, Església-Comunitat, que impulsava el Concili. Aquest és un espai que necessita una reforma urgent perquè existeixi realment una comunitat de germans i germanes, perquè la seva missió i el seu testimoni sigui creïble.

El fet de passar en tots els nivells, d'una teologia i d'una praxi de l'exclusió a una teologia i una praxi de la inclusió, ja que la vocació baptismal és crida a un "discipulat d'iguals", obre a la

vegada a la comunitat cristiana noves formes de comunicació, de solidaritat, d'apropament i de convivència. El pas d'una Església patriarcal a una Església de "deixebles iguals", a més de ser una riquesa, li donaria "un nou rostre" on tots els ésser humans serien acceptats com a iguals, fills i filles de Déu.

2. ¿TEOLOGIA FEMINISTA O DONES EN LA TEOLOGIA?

Aquest interrogant també ha estat formulat d'una nova manera: ¿El feminisme és una realitat tan radicalment diferent, que implica el naixement d'una nova teologia a l'Església, o pot integrar-se en l'actual àmbit de reflexió teològica?

Ja hem apuntat que les dones creients, des de la lluita feminista, han sentit la necessitat d'una reflexió teològica de la seva pròpia experiència. *La teologia, des de la perspectiva de la dona*, no és precisament un discurs *sobre* la dona, ni que fos un discurs reivindicatiu. Tampoc no es tracta únicament del fet que hi hagi dones en l'àmbit de la reflexió teològica, com n'hi ha a la nostra societat en l'àmbit de la reflexió intel·lectual. La teologia des de la perspectiva de la dona –se li doni o no el nom de teologia feminista– és una relectura del missatge cristià feta des de l'òptica, la situació i la sensibilitat de la dona. Així com la teologia de l'alliberament no es limita a un discurs reivindicatiu sobre els pobres, sinó que reclama "parlar de Déu des del sofriment de l'innocent".

3. LA INTEL·LIGENCIA DE LA FE DES DE LA DONA

Des de fa uns vint anys, hi ha dones que intenten a l'Església, formular les seves experiències de fe com a persones autònomes, expressar-les en un llenguatge que no hagi estat pre-establert pels homes, trobar imatges i símbols que els siguin propis i no prestats per altres. Intenten alliberar-se de les normes unilateralment masculines, cerquen possibilitats de viure el ser-dona i de compartir-lo amb altres dones i homes, com a companys iguals en drets.

Aquests intents de portar una vida autònoma, no determinada pels altres –per bé que tots estem condicionats per tots–, tant el terreny de la teologia com en el de l'Església, s'articula en la teologia feminista. La teologia feminista, per tant:

- És una teologia feta per dones, que neix de la comunió entre elles i de la lectura comú de la seva condició a la societat i a l'Església.
- Intenta recollir l'experiència de fe i de sentit que viu el "segon sexe" i analitza aquesta reflexió teològica a partir d'un context determinat.
- Pressuposa una pruija i una militància en un moviment d'alliberament i d'emancipació de la dona.
- S'ha d'entendre com una teologia política, una teologia d'alliberament que parteix d'una praxi, transformadora de relacions distorsionades de dependència i de dominació de la dona que viu situacions d'opressió i de discriminació.
- Posa de relleu estructures de poder i d'injustícia, i manifesta l'oposició d'aquestes al missatge de Jesús.

— Explora també els camins concrets de canvi.

És important d'assenyalar que la pretensió principal i última de la teologia feminista és l'alliberament de tots –dones i homes– de les estructures injustes que els mantenen en una situació de menors d'edat. No vol, com alguns temen, alliberar oprimits, perquè siguin els nous dominadors, sinó inspirar a oprimits i a opressors un altre estil de vida, lliure de domini i de violència, que estigui a favor de la vida, que sàpiga comprometre's amb la paraula i amb l'acció de Jesús. No es presenta, doncs, com un concepte teòric, ni s'entossudeix per arribar a ésser un resum feminista –dogmàtic–. Vol renovar, canviar, inspirar.

Finalment, no hi ha una única teologia feminista, perquè és el context de la vida, la situació econòmica, política, cultural i religiosa de les dones el que es pren com a punt de partida de la recerca de canvi i de praxi alliberadora en la línia de la Bíblia.

4. DUES LINIES CONVERGENTS

Reflexió teològica de la dona, des del Primer Món

Aquesta reflexió ha estat realitzada principalment per les teòlogues europees i nord-americanes que porten més de vint anys reflexionant, escrivint, expressant la seva fe, obrint-se camí en l'intrincat bosc de la cultura i de la teologia androcèntriques. Avui ja hi ha a les seves facultats, càtedres de Teologia Feminista.

a) Continguts d'aquesta reflexió teològica

Respecte als continguts d'aquesta teologia, les teòlogues feministes actuals, han insistit en els aspectes en què la teologia enriqueix el procés d'alliberament de la dona i alhora guanya en integritat:

— L'aspecte de les *idees i conceptes*. Quan parlem de Déu, hem d'accentuar els aspectes de relació i reciprocitat, de crida a la plena realització de les persones i, per tant, de les dones com a tals, excloent qualsevol opressió de tipus jeràrquico-patriarcal. Això, com a conseqüència del seu Amor Creador, que allibera i salva.

— En l'aspecte de les *imatges*. Avui la responsabilitat teològica exigeix recuperar imatges femenines de Déu, com a contrapartida a les masculines, que han anat configurant un Déu "a imatge dels emperadors romans" (rei, jutge, senyor dels exèrcits), posseïdor dels "atributs que pertanyien exclusivament al Cèsar" (totpoderós, fort, just). En aquesta religió masculina, les dones mai podran arribar a ser subjectes actius. S'ha de recobrar el Déu Origen, Fecunditat, Sentit, Fonament. El Déu Pare i Mare que ens revela l'Evangeli.

— L'aspecte del *llenguatge*. Serà la conseqüència d'aquesta nova comprensió i d'aquestes noves imatges. Les paraules tenen un gran poder d'evocació de concepcions i de comportaments col·lectius. Modelen la nostra manera de pensar, de comprendre'ns, de creure. El fet que les dones apareguin innominades en la

comunitat cristiana –tant a la litúrgia, com a la catequesi només es parlava de "germans, fills, Pare"...–, han reforçat la presència i, per tant, el domini d'un sexe sobre l'altre, d'una manera tan invisible com l'aire, tan suau com l'impacte del sagrat. I a l'inrevès, l'experiència demostra quina força té pronunciar les paraules: dona, cristiana, pecadora, filla... Són una crida a l'existència, a sentir-se implicades i reconegudes dins del conjunt de la comunitat de creients, homes i dones. No existirà una teologia que es prengui seriosament l'existència i la situació de la dona, que no adopti un llenguatge propi a l'hora d'expressar-se.

Cada tractat de teologia –Cristologia, Eclesiologia, Mariologia...– s'hauria de plantejar una reformulació de base, almenys en aquests tres aspectes.

b) Mètode de treball

Aquesta immensa tasca de reformulació, que tot just ara comença, requereix un mètode de treball que suposa:

- Mantenir la capacitat de qüestionament i anar adquirint un hàbit d'exègesi bíblica molt acurada, per aprofundir en l'estudi de l'Escriptura.
- Detectar els elements propis de la història de la cultura, que pesen en els testimonis i escrits creients.
- Fer una nova anàlisi de les fonts de la teologia, la investigació de la qual, a causa de l'exclusió de la dona en aquest afer, ha estat condicionada pel desconeixement i la manca de sensibilitat vers ella.
- Assumir, finalment, el repte d'estar fent quelcom nou (per tant no gens fàcil) amb la convicció d'estar donant una nova empenta a la Teologia.

Reflexió teològica de la dona, des d'Amèrica Llatina

A continuació, recollim algunes intuïcions compartides per les dones llatino-americanes de diversos països, que viuen i entenen la seva fe a partir del compromís alliberador a favor d'una nova societat. Es tracta, doncs, d'una reflexió col·lectiva, inicialment formulada durant la "Trobada sobre la situació de la dona a Amèrica Llatina" celebrada a San José, Costa Rica (juliol de 1989), que havia estat convocada pel Departament Ecumènic d'Investigacions.

a) Punt de partida d'aquesta reflexió teològica

Aquesta reflexió es fa a partir de les comunitats cristianes que lluiten pel seu alliberament i per acabar amb la història ancestral de submissió, d'injustícia, d'opressió colonial, de subordinació masclista i patriarcal que afecta a les majories empobrides d'Amèrica Llatina, però multiplica el seu pes en el cas de les dones i els nens. Busca transformar aquestes relacions perquè homes i dones puguin realitzar-se en plenitud, com a anticipació de la "Nova Creació" inaugurada ja per Jesucrist.

b) Context en el que s'autocomprèn

És una reflexió que neix en el marc de la Teologia de l'Alliberament, car aquesta possibilita nous espais i perspectives "per tal que la dona deixi néixer i créixer la seva pròpia manera originalment femenina de comprendre la revelació", com assenyala la brasilera M. Clara Bingemer. En efecte, la Teologia de l'Alliberament té les seves arrels en l'experiència d'un Poble que, per la seva fe, ha experimentat la força de l'Esperit i s'ha alliberat després d'una llarga captivitat, per fer camí cap a un nou ordre on la vida sigui possible per a tothom. La Teologia de l'Alliberament, des de la perspectiva de la dona, ha d'entendre's en aquest context. No pot deslligar-se d'aquest gran corrent que travessa el món dels pobres i oprimits, i dels que es solidaritzen amb ells.

c) Característiques

La Teologia de l'Alliberament des de la perspectiva de la dona, tracta de rescatar un doble dret segrestat.

— El dret a *reflexionar* sobre la seva peculiar manera d'experimentar la revelació i a *expressar la seva reflexió*, realitzada des de la intel·ligència del seu ser de dona i des dels compromisos concrets que assumeix, amb la finalitat de crear noves formes de convivència social i eclesial, en solidaritat amb altres homes i dones que edifiquen el Regne de Déu enmig dels pobres.

— El dret a *viure la fe com a força alliberadora* i no com a font d'opressió. Les dones cristianes estan convençudes que la fe té molt a dir sobre la seva situació. Ni Déu, ni el nucli del missatge evangèlic, ni una bona part de la comunitat eclesial, romanen impassibles davant el drama dels oprimits, entre els quals es troben moltes dones.

Conclusió

Tant des del Primer Món com des del Tercer, les dones creients, immerses en una realitat on la dona és oprimida de moltes maneres, coincideixen a afirmar que fer *teologia des de la perspectiva de la dona* és una necessitat i un dret a reclamar:

a) *És una necessitat*, perquè la fe té molt a dir sobre l'androcentrisme de la cultura i el patriarcalisme de la societat i de l'Església, respecte a la seva situació i a la seva lluita.

b) *És un dret a reclamar*, perquè a la dona, durant segles, se li ha negat la paraula en la Història de l'Església i en la Teologia. La dona té dret a articular la saviesa de la fe des de la seva situació d'empobrida i des de la seva condició d'oprimida. Més i tot, té dret a anticipar noves formes de comunió i de solidaritat des del seu mode peculiar de rebre la revelació.

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94;
correu-e: espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>